

לאברהם

ויקראו לפניו אברהם (בראשית מא, מג)
”זה יוסף שהיה לך בחימה” (ד"ס)

מתורתו ומשנתו של
שר התורה הגאון הקדוש
רבי יוסף ענגיל זצ"ל

פרשת נצבים-וילך תשפ"ג • שנה ג' - גליון ק"מ • מכון "אוהבי תורה" להוצאת ספרי רבינו זי"ע

תפארת יוסף

פנינים על פרשת השבוע

גליוני הש"ס

סנהדרין ע"ג

וְהָיָה בְשִׁמְעוֹ אֶת דְּבַרֵי הָאֱלֹהִים הַזֹּאת וְהִתְבַּרַךְ בְּלִבּוֹ וְגו' לְמַעַן סְפוֹת הַרְוָה אֶת הַצְּמֵאָה. לֹא יֵאבֶה ד' סֵלַח לוֹ וְגו' (כ"ט, י"ז-ט).

מאמיתית מותר להשיא אשה לבנו

ולא יהא משום 'למען ספות הרוה את הצמאה' איתא בגמרא סנהדרין (ע"ג): אמר רב יהודה אמר רב, המשיא את בתו לזקן והמשיא אשה לבנו קטן וכו', עליו הכתוב אומר 'למען ספות הרוה את הצמאה, לא יאבה ד' סלוח לו' (למען ספות' לחבור, 'רוה את הצמאה' - שבע בדבר עם צמא לדבר, שקטן וילדה ואת צמאה לתשמש וזקן שבע, וכן גדולה לקטן, רש"י). מיתבי וכו', והמדריך בניו ובנותיו בדרך ישרה והמשיאן סמוך לפירקן (עדיין קטנים הם), עליו הכתוב אומר (איוב ה, כד) 'וידעת כי שלום אהלך ופקדת נוך ולא תחטא'. סמוך לפירקן שאני. עיין רש"י (ד"ה סמוך) [וז"ל: דלאו היינו קטן כולי האי, דמשום שנה או חצי שנה לא תזנה עליו]. ועיין בליקוטים שבסוף שו"ת **חכם צבי** (אות טז; בדפ"ח ח"ב סימן עד).

ועיין שו"ת הרשב"א (ח"ד סימן רז): בשלא הגיע לכלל גדלות ממש בשנים ובשערות מסתברא לי שאסור, דכל שלא תיקנו רבנן נשואין - זנות הוא, ועוד דנפקא מיניה חורבא, דזמנין דהוי קטן ונראה גדול ואין קידושין, ושמא יבואו הרואים לומר שהוא גדול, ואם קבלה קידושין מאחר לא יחוש להם כו'. עיין גיטין (ט"ט), דגם קטן הנראה כגדול, מכל מקום ניכר ונודע לבריות במעשיו שהוא קטן, עיין שם ברש"י (ד"ה עדיין).

גליוני הש"ס

עבודה זרה יג

ולא מעבר לים הוא לאמר מי יעבר לנו אל עבר הים ויקחה לנו וגו' (ה, א).

מקור להיתר יציאה לחוץ לארץ ללמוד תורה איתא בגמרא עבודה זרה (יג), מעשה ביוסף הכהן שהלך אחר רבו לצידן ללמוד תורה.

מה שרשאין לצאת מארץ לחוץ לארץ ללמוד תורה מרב, ואף על פי שמבטל מצות ישיבת ארץ ישראל, כבר

דיברו מזה. ולענ"ד רחמנא שרייה, עיין עירובין (נה), ולא מעבר לים היא', שאם מעבר לים היא - אתה צריך לעבור אחריה. ודוחק לומר דליושבי חוץ לארץ לחוד הוא דקאמר רחמנא, וגם לשון 'מעבר לים' מורה על זה, דהים הוא גבול ארץ ישראל (ראה במדבר לד, ו), ועיין גיטין (ח, ט), וקאמר קרא דצריכין לעבור אחריה מעבר לים, היינו לצאת מארץ לחוץ לארץ.

ועיין שאלתות פרשת תולדות (שאלתא ט): ואם מעבר לים היא צריך אתה לעבור אחריה, מכאן לתלמיד חכם שיש לו רב במדינת הים שצריך לילך אחריו. ועיין רש"י גיטין (ב, ד"ה המביא), דחוץ לארץ קרוי 'מדינת הים', והרי מפורש כדברינו.

גליוני הש"ס

שבת קלה

וענתה השידה הזאת לפניו לעד כי לא תשכח מפי זרעו וגו' (לא, כא).

אם שייך שכחת התורה מישראל

איתא בגמרא שבת (קלה): תניא, רבי שמעון בן יוחי אומר, חס ושלום שתשכח תורה מישראל וכו'.

עיין בבא בתרא (פא), ברם זכור אותו האיש לטוב כו', שאלמלא הוא נשתכח תורה מישראל. ויש ליישב, ופשוט'. ועיין עוד סוכה (כ), שבתחלה כשנשתכחה תורה מישראל כו'. ועיין עוד כתובות (קג), בהדי דידי מינצית, דאם חס וחלילה נשתכחה תורה מישראל מהדרנא ליה מפילפולי. ועיין עוד תוספתא ברכות (פ"ו הכ"ט), בראשונה כשהיתה תורה משתכחת מישראל היו זקנים מבלעין אותו. ועיין עוד התמורה (ד"ה), מוטב תיעקר תורה ואל תשתכח תורה מישראל.

סליחות

בית האוצר

מסערתא אכל טו

ד' ר' אל רחום וחנון וגו'.

מדת 'אל' היא מדת החסד ואין יכול לצאת ממנה עונש

נראה לענ"ד לחדש טעם בהא דאין עונשין מן הדין - דרך אגדה, על פי מה שכתב בספר **בני יששכר** (אלול מאמר ב אות

(ח-ז) בשם הרב הקדוש מהו **צבי הירש מזידטשוב ז"ל**, די"ג מדות שהתורה נדרשת בהן הם לעומת הי"ג מדות של רחמים (עיין זוה"ק אחרי סב; שם פנחס רע"מ רכח).

ונמצא קל וחומר - מדה הראשונה די"ג מדות הדרש, לעומת 'אל' - דהוא הראשון ב"ג מדות של רחמים (זוה"ק נשא קלאו; פרי עץ חיים שער הסליחות פרק ד"ה ועתה). וזהו שהתפלל משה 'אל נא רפא נא לה', והושב לו 'ואביה ירוק ירק בפניה הלא תכלם שבעת ימים', ודרשו חכמינו ז"ל (בבא קמא כה), קל וחומר לשכינה ארבעה עשר יום - היינו, דכמו שביקש הרפואה משם 'אל' - כן נענה, ולכן נאמר לו מדת קל וחומר דהוא בבחינת השם 'אל' וכנ"ל (עיין מגיד דבריו ליעקב סימן קמז).

ועיין פרקי דרבי אליעזר (פרק נד), וז"ל: ירידה שמינית, שירד הקדוש ברוך הוא באהל מועד, שנאמר (י"ב ה) 'וירד ד' בעמוד ענן ויעמוד פתח האהל ויקרא אהרן ומרים' וגו', אמר לו הקדוש ברוך הוא, כל המלשין את חבירו בסתר - אין לו רפואה, על אחיו בן אביו ואמו - על אחת כמה וכמה כו', עכ"ל. ולפי הנ"ל מובן גם כן ענין המאמר, שמיד בהתחלת הענין רמז לו הקדוש ברוך הוא למשה מדת הקל וחומר, וכדאמר 'המלשין את חבירו כו', על אחיו כו' על אחת כמה וכמה' - דזה מדת קל וחומר, וזה כדי שיתבונן משה מזה להמשיך לה הרפואה מבחינת השם 'אל' המכוון לעומת קל וחומר וכנ"ל.

והנה נודע בחכמת האמת (זוה"ק צו ל; שם אחרי סה), כי השם 'אל' הוא שם מדת החסד [ועיין מכילתא בשלח (מסכת דשירה פרשה ג ד"ה זה) על הכתוב (שמות טו, ב) 'זה אלי ואנוהו', ומובא ברמב"ן על התורה שם (ד"ה זה) וז"ל: 'זה אלי, נהג עמי במדת רחמים כו', ומנין שאין 'אלי' אלא מדת רחמים, שנאמר (תהלים כב, ב) 'אלי אלי למה עזבתני', ואומר 'אל נא רפא נא לה', ואומר (תהלים קיח, כז) 'אל ד' ויאר לנו', עכ"ל]. ועיין בראשית רבה (מד, א), 'האל תמים דרכו' (תהלים יח, לא) - זה אברהם כו', והכוונה - כי אברהם מדתו חסד וכנודע (ראה מ"ה ז, כ; ב"ר עג, ב; זוה"ק בראשית מ"ו), ועל כן יתייחס בבחינתו השם 'אל' אשר הוא גם כן שם החסד. ועל כן נראה, כי בהיות מדת הקל וחומר מכוונת לעומת השם 'אל' - דהוא מדת החסד, לכן אין עונש יוצא ממדה זאת בהיותה מדת החסד, והיינו טעמא דאין עונשין מן הדין, כן נראה לענ"ד דרך אפשר.

ג דאף מן הים עצמו, יש ממנו שהוא ארץ ישראל, עיין שם מחלוקת רבי יהודה ורבנן. הרי ש'מעבר לים' ענינו ופירושו חוץ לארץ.

ד המהרש"א בבא בתרא שם ד"ה שאלמלא, העיר כן, וכתב: "צריך לומר הכא שתשתכח תורה ממי שאין לו אב קאמר". ובקובץ מוריה שנה כב עמוד קסה ד"ה שאלמלא, הובא שהאדר"ת הקשה על עצם הערתו, דבבבא בתרא הוא מימרת רב, והוא סבירא ליה בשבת שם שתשתכח תורה מישראל.

שהרי עדיין לא הביאו שתי שערות... וברש"י מדקודקת מאוד שכתב 'דמשום שנה או חצי שנה לא תזנה עליו'. דלכאורה קשה, השתא שנה אמרת לא, משום חצי שנה על אחת כמה וכמה, וכיון דאפילו שנה קודם גדלות מותר להשיאו - כל שכן חצי שנה. אבל לפי שיטתו אתי שפיר, דלעולם הזמן אחד הוא, דהיינו בן י"ג שנה ויום אחד, אלא דלפעמים הוא מביא שתי שערות אחר שנה ולפעמים אחר חצי שנה, וזה הורה לנו רש"י בלשון זה....

ב עיין שו"ת **תרומת הדשן** סימן מ ד"ה תשובה; שו"ת **בית שלמה** יורה דעה חלק ג סימן צד ד"ה אלא.

'כִּי הַמְצוּחָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצוּחָה הַיּוֹם לֹא נִפְלְאָת הוּא מִמֶּנָּה וְלֹא רַחֲקָה הוּא' (ל, יא) וברמב"ן: "...המצוה הזאת על התשובה... מצוה, שיצוה אותנו לעשות כן"א.

מצות התשובה

~ מתוך: אוצרות יוסף דרשה לשבת שובה שנת עת"ר; גליוני הש"ס; שב דנחמתא ~

התשובה היא חסד אלקי

ואינה מועילה מצד הנבראים

הנה מצד הנבראים אין מועיל תשובה כלל, וכמבואר במדרש (פסיקתא דרב כהנא כה ד"ה טוב) דשאלו לחכמה, הנפש החוטאת במה תתכפר, וכן שאלו לתורה ושאלו לנבואה, וכולם לא השיבו שיעשה תשובה, זולת השם יתברך לבדו שהשיב - יעשה תשובה ויתכפר. וכן הוא בירושלמי מכות (פ"ב ה"ו), עיין שם הי"ט. והטעם פשוט, דמצד הנבראים וודאי אין ראוי להועיל תשובה על דבר גדול כזה, שחטא היצור נגד יוצרו הבורא כל עולמים יתעלה, והוא רק חסד מאתו יתברך, שמתחסד עם האדם לקבל תשובתו.

וכן כתב העקרים (מאמר ד פרק כה ד"ה וזה), שאין ההיקיש גוזר שיהיה לחוטא כפרה בשום פנים, כמאמר הנביא (מ"כה ו, 1-1), 'במה אקדם ד' וגו' הירצה ד' כו', וכל זה ממה שיוורה, שהשכל גוזר שלא היה ראוי שיספוק כופר אל החוטא בעד חטאו, וכל שכן שאין ראוי שיקובל החוטא בתשובה בדברים כו', אם לא על צד החסד האלקי, עכ"ל. הרי שהתשובה היא רק על צד החסד האלקי, אבל מצד הנבראים אין ראוי לתשובה להתקבל, ועל כן החכמה והתורה והנבואה כולם לא השיבו שיעשה תשובה, כי אם השם יתברך לבד הוא שהשיב יעשה תשובה ויתכפר.

החטא נחשב לטומאת בית המקדש והתשובה לבנינו

הנה בספר נתיבות עולם למהר"ל מפראג ז"ל (נתיב התשובה פרק א ד"ה ובמדרש זבחי) הביא שם דברי המדרש (ויק"ו ז, ב), דהנעשה תשובה - מעלין עליו כאילו עלה לירושלים ובנה בית המקדש כו'. וכתב שם המהר"ל ז"ל בהסברת הדבר וז"ל: כי האדם עצמו נחשב כמו מקדש, שהאדם הוא כמו בית נחשב, ואם האדם הוא קדוש נחשב האדם לבית המקדש קדוש, ואם חטא - טמא בית המקדש הזה, ולפיכך החוטא שטמא בית המקדש - שהוא האדם, וחוויר בתשובה, כאילו בנה בית המקדש מחדש כו', עכ"ל ז"ל. ומבואר בזה, דהחטא שהאדם חוטא נחשב מטמא מקדש, כי האדם עצמו נחשב מקדש, ובחטאו חלילה נחשב מטמא מקדש.

וכן כתב בספר יערות דבש (ח"ב דרוש יד עמוד רל ד"ה וזהו) וז"ל: והנה תמהו, ביום הכיפורים שני שעירים היו (ויקרא טו, ה), שעיר הנעשה בפנים מכפר על טומאת מקדש וקדשיו (עיין שבועות ב:), ושעיר בחוץ על כל עונות - למה היה שעיר הנעשה לפני ד' כפרתו מועטת משעיר הנשלח לעזאזל. אבל באמת כל ישראל הכשירים - להם קדושת מקדש כו', כי השכינה שוכנת בקרבם, כדכתיב (שם כו, יא) 'ונתתי משכני בתוכם' כו', ואין לך טומאה ותייעוב יותר מן החטא, ולכך אדם כשר החוטא, הוא מטמא מקדש כו'. ושעיר המכפר על טומאת

מקדש כו', הוא היה כפרה לכל חטאות ופשעים מבני ישראל הכשירים אשר ד' בקרבם, ולכך נאמר על שעיר החטאת (שם טו, טו) 'וכפר על הקודש מטומאות בני ישראל ומפשעיהם לכל חטאתם' דייקא, עכ"ל.

פירוש, דהחטאים עצמם נחשבים טומאת מקדש, וזהו 'וכפר על הקודש מטומאת בני ישראל וגו' לכל חטאתם', דהחטא עצמו הוא טומאת הקודש, דהאדם עצמו נחשב מקדש, ובחטאו הנה הוא מטמא מקדש.

על ידי תשובה נחשב שבא למקדש - וראוי להלל בשם י"ה והנה על פי הקדמת המהר"ל מפראג ז"ל הנ"ל - דהחטא נחשב סתירת מקדש, דהאדם עצמו הוא מקדש, והתשובה נחשב שבונה מקדש מעצמו, הנה מובן על ידי זה גם כן דברי המדרש רבה ויקרא (א, ג) וז"ל: 'תכתב זאת לדור אחרון' (תהלים קכ, טו) - מכאן שהקדוש ברוך הוא מקבל השבים, 'ועם נברא יהלל י"ק' (שם) - שהקדוש ברוך הוא בורא אותן בריה חדשה, עכ"ל המדרש. ומבואר דהמדרש מפרש כתוב 'ועם נברא יהלל י"ק' - על בעלי תשובה. והנה צריך טעם, מדוע יש לבעלי תשובה להלל בשם י"ק דייקא.

ואולם להנ"ל הדבר מובן לנכון, כי לפני התשובה לא היה האדם נחשב מקדש, דענין מקדש שבו נסתר ונחרב על ידי החטא, ועל ידי התשובה שב להעשות מקדש, נמצא דכשהאדם שב מחטאו הנה הוא בא ונכנס על ידי זה למקדש, שהרי האדם הוא בתוך עצמו, וכשעושה מעצמו מקדש על ידי התשובה ממילא הרי הוא בא למקדש, ודו"ק.

שהרי אין חילוק בין אם המקדש ישנו כבר והאדם מקרב עצמו אל המקדש - היינו שהיה עומד בחוץ ומקרב עצמו למקדש בכניסתו לתוכו, לבין אם מקרב המקדש אל עצמו - היינו שהוא עומד בבית חול ועושה ממנו מקדש, שבוה מקרב המקדש אל עצמו, פשוט דשני הדברים האלה הם במשקל השוה. ועל כן מה שהאדם עושה מקדש מעצמו, ומקרב בזה מהות מקדש אל עצמו, חשוב זה בשיקול כמו ביאת מקדש לאדם העומד בחוץ ובא ונכנס למקדש אשר ישנו כבר ומקרב עצמו למקדש, וכמובן בפשיטות.

והנה בירושלמי ביכורים (פ"ג ה"ב) איתא וז"ל: בדרך היו אומרים (מביאי ביכורים), 'שמחתי באומרים לי בית ד' נלך' (תהלים קכב, א), בירושלים היו אומרים 'עומדות היו רגלינו בשערין ירושלים' (שם שם, ב), בהר הבית היו אומרים 'הללויה הללו ק"ל בקדשו' (שם קג, א), בעזרה היו אומרים 'כל הנשמה תהלל י"ק כו' (שם שם, ו), עכ"ל. ומבואר דבביאה למקדש ראוי להלל בשם י"ק, דבבואם לעזרה אמרו 'כל הנשמה תהלל י"ק', ועל כן גם כן הבעל תשובה - דהוא גם כן בא למקדש בתשובתו, לכן גם כן 'ועם נברא יהלל י"ק', כמו שם - 'כל הנשמה תהלל י"ק', ודו"ק ונכון בס"עיתא דשמיא.

אם מועיל תשובה לארבע כיתות

שאינן מקבלות פני שכינה

בגמרא סנהדרין (קג), ארבע כיתות אין מקבלות פני שכינה, כת לצים, כת שקרנים, כת חניפים, כת מספרי לשון הרע.

עיין ספר בית אלקים להמב"ט שער התשובה (פ"א ד"ה ומה) דכתב, דאפילו אחר התשובה אינן מקבלות כו', ויש להם תענוג בעולם הבא, אבל לא שיזכו להקביל פני שכינה כו', עכ"ל.

ולפי זה מצינו דוגמא למה שכתב בזהר (ויחי ר"ט): דחוטא בהוצאת זרע לבטלה לא חמי אפי שכינתא, ולית לך חובא דלית ליה תשובה בר מהאי. ויש לומר הכוונה, דאין תשובתו מועלת להיות חמי אפי שכינתא, וכהך דסנהדרין. ולפי זה הוזהר פליג אהך דסנהדרין, וכמובן.

אולם אחרי בקשת המחילה רבה מכבוד תורתו הרמה של המב"ט ז"ל, נראה לענ"ד שאין דבריו נראין, והך דהכא הכוונה רק כשלא עשו תשובה, כן נלענ"ד ברור, ואין הגליון מספיק להאריך.

תשובה בפרישה מעבירה פעם אחת

בגמרא יומא (פז, א), היכי דמי בעל תשובה, אמר רב יהודה, כגון שבאת לידו דבר עבירה פעם ראשונה ושניה וניצל הימנה.

ברי"ף (שם ה: מדפי הר"ף) איתא, כגון שבא דבר עבירה לידו ופירש. וכן בדיון, דמה ענין לכאן שני פעמים - דהוא מלתא דחוקה להחזיק דבר אצליו (עיין יבמות סד:), ומה שאין כן כאן לא שייך חוקה, דכל עניין התשובה רק לפני הבוחן לבות יתברך, והוא יתברך יודע אם חרטתו אמיתית, וכמו שכתב הרמב"ם (הלכות תשובה פ"ב ה"ב), עד שיעיד עליו היודע תעלומות. ואם אין חרטתו אמיתית, גם פרישה שתי פעמים לא תועיל.

האם יש לאשה לפרסם חטאה

בגמרא יומא (פז, א), אמר רב יהודה, רב רמי, כתיב (תהלים לב, א) 'אשרי נשוי פשע כסוי חטאה', וכתיב (משלי כה, ג) 'מכסה פשעיו לא יצליח'. לא קשיא, הא בחטא מפורסם (טוב לו שיודעה ויתבייש ולא יכפור בו, רש"י), הא בחטא שאינו מפורסם (לא יגלה חטאו, וכבוד השם הוא, שכל מה שאדם חוטא בפרהסיא - מיעוט כבוד שמים הוא).

כמו כן אשה שחטאה חטא מפורסם, ושבה בתשובה, צריכה לפרט חטאה בבית הכנסת הנשים בקיבוץ הנשים, ותתודה בפניהם, ותאמר כך וכך עשיתי והנני שבה בתשובה כו', שו"ת מהר"ם ווייל (סימן יב ד"ה והנה), עיין שם שהביא ראיה מאכ"א.

ומגוף דברי הגמרא היה אפשר לחלק, דבאשה אין מחמירין עליה כל כך, דזילותא דידיה קשיא מדגברא, כמבואר ביבמות (ק, א), ועוד שם (סב: רש"י ד"ה יותר), ואם כן אין ראיה מאיש לאשה.

"ויהי רצון שנוכח לשוב בתשובה שלימה לפני יתברך, ובא לציון גואל במהרה בימינו אמן"

(לשון רבינו באוצרות יוסף בסיום הדרשה לשבת שובה)

א) כיוון שהדבר מפורסם לכל, יש לה לפרט פשעיה רבים כדכתיב 'מכסה פשעיו לא יצליח'.

ב) דלזוהר רק בעון זה לא חמי אפי שכינתא, ואילו לגמרא גם אלו הארבע כיתות.

על חטא שחטאנו 'לפניך'

"וכי מה עשה לך אבינו שבשמים שהרבית כל כך לחטוא נגדו?" | כל העונשים על העבירות הם רצון השם והצער הוא על שחטאנו 'לפניך' | פעמים שנקמת השי"ת בעוברי רצונו מזופיעה על ידי שנותן בהם דעת ובינה להשיג רוממותו - ואז צועק מרה איך העיז לחטוא נגדו | זהו 'מקום שבעלי תשובה עומדים' ולכן תשובה מגעת 'עד כסא הכבוד'

רוחו בקרבנו, ושערת בשרו תסמו, בזכרו מה עשה לפנינו - כי ביזה מלך גדול ונכבד כזה, והצער הזה היא אשר יהיה עונש הכפרי ההוא¹.

"והנה ככה בנמשל, כאשר החוטא נגדו יתברך שמו עושה תשובה ומתחרט על החטא, אזי עונשו הוא שהשם יתברך מופיע לו דעת ובינה להשיג את רוממותו יתברך ביותר, ואז הוא מתמרמר וצועק מרה על גודל החטא - בזכרו מה עשה ואיך העיז לחטוא נגדו יתברך. וזהו 'אל נקמות ד', ואולם על ידי מה היא נקמתו, לזה אמר 'אל נקמות הופיע' - רצה לומר על ידי ההופעה היא נקמתו יתברך², עד כאן תוכן דבריו - דברי פי חכם חל³.

"ועל פי זה ביארתי אומרם ז"ל (ברכות לד): במקום שבעלי תשובה עומדים - צדיקים גמורים אינם יכולים לעמוד. כי הכפרי הזה אשר מכניסים אותו אל חדרי המלך, ומראים לו גדולת המלך אך למען הענישו בזה - כי כל עוד אשר יחזה יותר בכבוד המלך יותר יוגדל כאבו וצערו על אשר עשה מאז, אם כן איפוא יתכן שיוליכו את הכפרי הזה אל חדרי המלך הי יותר פנימים מפוארים ומהודרים, אשר לפנימיותם ולרוממותם - אין רשות לשום שר משרי המלך ואהוביו לבא בהם, ודו"ק."

"וזהו ענין אומרם ז"ל (יומא פו): גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד, והכוונה שמגלים אל השב את כסא כבודו יתברך, למען יימר לבו בקרבנו בראותו נגד מי חטא - נגד מלך הכבוד כזה"⁴.

בשמו של הרה"ק רבי אשר מסטאלין זי"ע נאמר: "ועל חטא שחטאנו לפניך, וואס וועט זיין, וועט מען ברענען, וועט מען בראטן, איז דאך דאס אלס רצון הבורא, נאר איין זאך ארט מיר, 'לפניך', פאר וועמען האב איך דאס געזינדיגט... (=מה יהיה, נישיר גניצלה, הרי כל זה הוא רצון הבורא, אלא דבר אחד כואב לי, 'לפניך' - לפני מי חטאתי).

רבינו הגה"ק רבי יוסף ענגיל זי"ע בקונטרס 'שב נחמתא' (אות ג פסקא כד) מביא את המשל הידוע של הבעל שם טוב הקדוש זי"ע, המבאר את גודל העונש הבא לאדם החוטא, לאחר שהוא מתעלה במדרגתו ומשיג בשכלו את גדולתו ורוממותו של הקב"ה אשר המרה את פיו וחטא לפניו. וזו לשון קדשו:

"גודעים דברי הבעל שם טוב צצוקלה"ה, על הפסוק (תהלים צד. א) 'אל נקמות ד' אל נקמות הופיע', ואמר, משל למלך גדול שנסע בכפר וביזה אותו כפרי אחד. אחר כך נתחרט ופייס את המלך, ואמרו יועצי המלך, מה תועיל החרטה על עון גדול כזה - עון בזיון המלך, ואחת דתו להמית. ויען המלך כי לא כן הדבר, כי בהיותו מתחרט אין להמיתו, אולם עם כל זה שלא להענישו כלל אי אפשר, כי מדת הדין לוקה בזה, ורק גזר עליו עונש - להביאו אל עיר מושב המלך ואל בית המלך היכליו וחדריו המפוארים פנימה, כי בראותו שמה את יקר תפארת גדולת המלך - דבר אשר לא היה משער תחלה בדעתו כלל, אזי יימר

קומתם כופפו... (פיוט מיימיני עזרת). אמר אדם'ו, 'אמונים אשר נאספו' - הם בני ישראל שהם נאספים לבתי כנסיות ובתי מדרשות, 'ברכות נאספו' - על פי מה שפירש הרבי ר' בער זי"ע (המגיד ממעוטיש) את הפסוק (תהלים ג. ו) 'אך טוב וחסד ירדפוני כי למי חיי, היינו, שה'רדיפות' שלי יהיה שתשפיע עלינו רק כל טוב, ואזי ממיאל כל איש בר דעת יתמלא בושע וכלימה לפני הבורא ברוך הוא, ומתחרט על המעשים שעשה. וזהו 'ברכות נאספו' - שהם נאספים ומשתוקקים על רב ברכות, ועל ידי זה ממיאל ישובו אחרי כן בתשובה שלימה' - 'גם קומתם כופו', שיתמלאו בבושה והכנעה לפניו יתברך⁵.

(ה) ובספר 'שמח ישראל' (פרשת חק אבות ו) מוסיף על כך: "וזהו 'אל נקם היית להם נקם על עלילותם' (תהלים צט. ח), 'ר"ל שלפעמים הוא הנקמה ממדת אל, שמנשאו למעלה ראש ורואה רוממות השם יתברך, ובזכרו נגד מי חטא, אין לך צער גדול מזה, וצועק אל ד' מקירות לבו ושב אל ד' ורפא לו, ומודה ועוזב ירוחם". ובסגנון אחד התנבא גם בספר 'יטב לב' (פרשת ואתחן): "ובזה פרשתי 'אל נושא היית להם, לנשאים ולרומם אותם, וזה עצמו - 'ונוקם על עלילותם'."

ובספר 'שפת אמת' (ברעואן, פרשת האינו) "וזה שאמר הכתוב 'לי נקם ושילם', אני יכול לנקום על ידי שכר טוב, וזה דייקא אצל ישראל, 'כי אתם המעט מכל העמים (דברים י. ז), אתם ממעטים עצמכם יותר מכל העמים (רש"י שם), שהם ממעטים את עצמם רק על ידי רע שבא עליהם, אבל אתם מדה יתירה יש בכם שאתם ממעטים את עצמכם אפילו על ידי הטוב". רעיון זה מובא גם ב'קדושת לוי' (אבות פ"ב מה): "... שאם יהיה ברצונו יתברך להעניש את האדם בעונש גדול אדיר וזוקק, הלא ככה יעשה לו, יסור מסוה הסתכלות מעל שכלו, ויגלה את עיני השגתו להשיג השגה עצומה בעצמת כבודו ית'ש, ואז ישער בעצמו גודל ועוצם פחיתותו מהשלימות, ויקץ בחייו חיי צער ויגון ואנחה, ולא יוכל לקיים אפילו שעה אחת, כי תבחר מחנק נפשו, כי למה לו חיים כאלה, והוא עונש מר מאוד. ולכן יש לאדם ליראה מאוד מהעונש הלזה והוא יראת חטא ה'כ"ל, כי הוא מתיירא מן החטא שהוא נגד רוממותו יתברך כנ"ל."

פעם אחת בא לפני הרה"ק רבי נפתלי צבי מראפשיץ זי"ע איש אחד, בעל עבירה וחוטא שביקש תיקון לחטאיו ומזור לנשמתו. הוא מסר לו מגילה עפה מכל החטאים והפשעים אשר עשה רח"ל, והוסיף כי מזה תקופה הוא שב בתשובה שלימה ועוסק בתיקון המעשים. ברם לא עזא נתן לו דרך תשובה קשה ואין ביכולתו ללכת בדרך זו, ועל כן בא בצל קורתו של הרה"ק מראפשיץ זי"ע, כדי שיקל מעליו את דרכי התשובה ויתקן את נפשו ונשמתו בדרך אחרת.

קם הרה"ק מראפשיץ זי"ע והתחיל להוכיח את האיש על מעשיו הנוראים אשר עשה, ואמר לו: "וכי מה עשה לך אבינו שבשמים, שהרבית כל כך לחטוא נגדו?! הלא תיקוני התשובה שערך עבורך הרה"ק מקאליב הרי מועטים המה נגד העוונות והפשעים אשר מרית נגדו יתברך!". ובאמרו זאת, פרץ הרה"ק מראפשיץ בבכי, ולנוכח דבריו הקשים כגידין התעלף האיש ונפל ארצה ובקושי השיבו והחיו את נפשו, לבו נשבר בקרבו והוא בכה בכי תמרורים, עד שהתעלף כמה פעמים.

משראה הרה"ק מראפשיץ זי"ע כי האיש הגיע לידו תשובה וחרטה אמיתית על מעשיו, אמר לו בשמחה: "אל תדאג מאומה, כי סר עונך וחטאתך תכופר, והלא עיקר התשובה היא החרטה ועזיבת החטא, סע לשלום לביתך וה' יהיה בעזרך"⁶.

ואמת מארץ תצמח הנוב שפתי ישנים, פי צדיק יגהר כחמה וחסדי איש אלוקים, המנוח הבעש"ט זצלה"ה, ואמר בפירוש הפסוק 'אל נקמות ה' אל נקמות הופיע', שקשה להולמו, שהרי יהיה ב"ה ושם אל"ב"ה שניהם כאחד המה חסד ורחמים, ולמה הזכירם פה על הנקמה. ולפי מה שכתבנו הוא נחמד ונעים ומבואר מאד, ויהיה שיעור הכתוב 'אל נקמות ה', 'ר"ל פעמים שימצא מצאית נקמה בבחינת החסד והרחמים, ובא כמפורש 'אל נקמות הופיע', 'ר"ל שמידת הרחמים שלו יתברך הוא מופיע, ומשפיע ומוריה עליו יפעת אור רוח קדשו להבין ולהשכיל מעט מזעיר מעוצם רוממות וגדולתו, ובזה החסד והרחמים יש די ראה נקמה⁷.

(ז) והוסיף רבינו בזה ביאור נפלא "מדוע רבי עקיבא דווקא דרש 'את' תלמודי חכמים (קידושין נז)... והיא כי רבי עקיבא היתה לו השגה יתירה בעוצם מדריגת תלמידי חכמים - מה שלא היתה השגה כזאת לשאר החכמים, ועל כן שפיר רק הוא החשיבים להסמיכם אצל יראת ד'."

"והנה רבי עקיבא אמר סוף פרק אלו עוברין (פסחים מט): כשהיית עם הארץ אמרתי מי יתן לי תלמיד חכם ואנשכנו כחמור, עכ"ל. והנה כאשר הגדיל אחר כך בתורה - ובוודאי עשה תשובה על אשר היה שונא מתחלה את התלמידי חכמים, אם כן - לפי הצעת דברי הבעל שם טוב וצוקלה"ה הנ"ל - היה ענישו גם כן שהופיעו לו מן השמים השגה יתירה וגדולה בעוצם מדריגת ומעלת תלמידי חכמים, כדי שיצטער בזכרו איך היה שונא לאנשים גדולי המעלה כאלה, ואם כן יתכן שהיתה השגתו בגודל ויקר ערך התלמידי חכמים יתירה ועודפת על כל שאר החכמים. ועל כן, אם ששאר החכמים תייראו מהסמיך את התלמידי חכמים אליו יתברך כביכול, עם כל זה רבי עקיבא - מפאת גודל השגתו במעלתם העצומה ובהשיגו ערכם הרב תכלית ההשגה - ידע כי כדאים המה גם אל הדבר הזה, ושפיר רק רבי עקיבא הוא דדרש 'את ד' אלקיך תירא' - לרבות תלמידי חכמים, ודו"ק ונכון הוא בעזרת השם יתברך⁸.

(א) ספר 'אהל נפתלי' (אות קפ). ומסופר שם, כי בעת הזאת עמדו בקודש פנימה הרה"ק רבי יואב מנאנאש זי"ע יחד עם אחוות מרעהו ומגדולי תלמידי הרה"ק מקאליב זי"ע שהלכו לחפש לעצמם רבי (ראה שם אות קפ), וביקשו להתחקות אחר דרכיו בקודש. כאשר שמעו וראו את המחזה הזה, ניכרו על פניהם אותות של שמחה והנאה. גער בהם הרה"ק מראפשיץ ושאלו: "מה אתם צוחקים? הלא קרוב האיש למות מרוב מרירות לב, ואתם צוחקים?!". השיבו החסידים: "זה היה האות בינינו, כי יש לנו הוראה מרבינו הרה"ק מקאליב זי"ע כי הצדיק אשר נראה אצלו כי הוא יכול לקחת נפש מישראל, להוציא ממנו את קרבו וכליוניו ולרצצם ולנקותם מכל סיג ופגם, ואחר כך להחזירם לו ולהחיות נפשו, אותו נבחר כי הוא הקדוש והראוי להיות לנו לרב ומורה, והנה אנו רואים בעליל כי מצאנו את שאהבה נפשנו...".

ויש להסמיך לכך מה שכתב תלמיד הרה"ק מראפשיץ זי"ע, ה"ה הרה"ק רבי ישראל דוב גילערנער זצ"ל מייאשיניצא בספר 'רביד הזהב' (חלק ב פרשת קרח): "ושמעתי מפה אדומ"ר הרב הקדוש מראפשיץ זי"ע, שאמר בזה"ל: 'מעיד אני על רבי ר' איצקיל מלובלין זי"ע, כאשר בא אליו אדם מחדש, מיד נטל את נפשו ונשמתו ורצצה, וכיבס אותה וניקה אותה מכל טומאה וחלאה, והחזירה לו כאשר נתנה לו בשעת הולדו, כך שמעתי⁹.

(ב) קונטרס 'ברכת אשר' שבתוך ספר 'ברכת אהרן' (עמוד מא); סידור 'צלותא אהרן' (עמוד תקג), מכתבי הרה"ח הק"ר מ' מאיר ברנשטיין ז"ל בשם הגה"ח ר' חיים מנדל ז"ל.

(ג) עיין תולדות יעקב יוסף פרשת בא ד"ה ונראה לי דשמעתי ממורי; צננת פענח ופרשת פקודי ד"ה ומנשני.

(ד) ראה קובץ 'אור הצפון' (גליון נח עמוד יח), מכתבי הגה"צ רבי זאב וואלף טירנוואר זצ"ל שאמקוט ושאיץ ובעל 'ט"ל אורות', שהביא מה שאמר הרה"ק מהר"י מבעלזא זי"ע בשמיני עצרת שנת תרע"ח, רעיון דומה בשם המגיד הקדוש ממעוטיש זי"ע: "אמונים אשר נאספו, ברכות נאספו, גם

אשת כותני אמרינן ד'מה שקנתה אשה קנה בעלה', עיין שם.

וכל דבריו שם תמוהים, דהך ד'מה שקנתה אשה קנה בעלה' הוא מתקנתא דרבנן (פני יהושע גיטין עז. ד"ה הצירה), ולא עשו חכמים תקנותיהם לעכו"ם.

זמה שהביא (ד"ה ונראה) מהך דעירובין (פ), דאשתו של אדם מערבת שלא מדעתו, אינו ראייה כלל, דשם הא אפילו שכירו ולקטו נותן עירובו ומשכיר (שם סו), ולכן אשתו נמי כיון שמתעסקת בצורכי הבית וחפציה מונחין בביתו - גם כן משכרת. ולא גרע מהך דעירובין (סד), ליזול חד מינייכו ולישאל מיניה דוכתא ולינח ביה מידי כו'. והרי האשה כל חפציה ברשותו, ומתעסקת בכל ענייני הבית, ולכן יכולה להשכיר, ומה ראייה מזה שיהיה נכסיה שלו.

וגם מה שדן שם (ד"ה ואם) כזה גם כן לעניין ישראל הנשוי כותנית, וודאי אין לו התחלה, דרק כותני בכותנית הוא דיש לו קניין ביאה (עיין סנהדרין נז), מה שאין כן ישראל בנכרית - זנות בעלמא הוא, ואין לו בה אישות כל דהו (עיין קידושין סו).

ועיין שם עוד בתשובה הנ"ל (ד"ה ואל), לעניין 'מה שקנה עבד קנה רבו' (קידושין כג), אי אמרינן כן היכא דהאדון אין רוצה לקנות, עיין שם היטב.

יבשה ידו השמאלית - באיזה יד יניח תפילין | אם כחו של עוף בכנפיו

בגמרא קידושין (כד), ותנא תונא, תמות וזכרות בבהמה ואין תמות וזכרות בעופות. יכול יבשה גפה, נקטעה רגלה, נחטטה עינה, תלמוד לומר (ויקרא א, יד) 'מן העוף' - ולא כל העוף.

בשו"ת חסד לאברהם (א"ח סימן א) - מובא בספר מנחת פתים על אורח חיים (סימן כז סעיף א) - דקדק מכאן, דמי שיבשה ידו השמאלית כחסרה דמיא, ויניח תפילין בימין. וגוף ספר חסד לאברהם אין בידי.

ועיין שם בספר מנחת פתים הנ"ל, דסתר דבריו לפי דברי הרשב"א בסוגין (ד"ה יבשה) בשם הראב"ד, דכתב טעם 'יבשה גפה', כיון שכל כחו של עוף בכנפיו כו', ואם כן אין ראייה ליבשה זרוע אדם.

ועיין שם עוד שהעיר מירושלמי יומא (פ"ב ה"ג), מעשה באחד שיבשה זרועו ולא הניחה (מלהקטיר, פני משה), לקיים מה שנאמר (דברים לג, יא) 'ברך ד' חילו' וגו'. הרי דאף שיבשה זרועו הקטיר קטורת, ואפילו בעל מום לא חשוב, וכל שכן שאינו מחוסר אבר, עיין שם. ואין זו ראייה של כלום, דשם בירושלמי הכוונה שהקטיר קטורת באותה היד שיבשה, עיין שם, ועל כרחך דלא יבשה לגמרי, מדהיה יכול להקטיר בה, רק יבשה קצת, והיה קשה לו להקטיר בה, ועם כל זה מחמת חבת הקטורת לא הניחה, וזה פשוט'.

ומה שכתב שם עוד בשם ספר קנאת סופרים (סימן נא ד"ה ומה) ד'יבשה גפה' דכאן שאני, דמכל מקום בעל מום הוא, מה שאין כן באדם - דאין מום פוטר מתפילין. ותפש עליו, דאין תמות וזכרות בעופות. יש לומר, דחשוב מום מגונה - דפוסל שפיר בעוף, כמבואר ברש"י זבחים (פה: ד"ה הואיל), ומה שאין כן באדם גם מום מגונה אין פוטר מתפילין.

ודע, דראב"ד הנ"ל דטעם יבשה גפה לפי שכל כחו של עוף בכנפיו, הנה בבבא מציעא (אא) מוכח דכנפים דעוף לא חשיבי כל כחו, ורגליו הוא דחשיבי כל כחו, עיין שם בתוספות (ד"ה דש) בתירוץ הראשון. ויש לדחות דהתם 'כל כחו' לעניין דישא קאמר, ודו"ק.

(ה) לדון בדברי השבות יעקב, ובראיתו מהאמור שם: "היה לבוש כליו וסדנליו ברגליו".

(ו) וראה **גליוני הש"ס** ירושלמי מועד כרך ד אות טו, לענין אילן שיבש אם נחשב מחובר ויש בקצירתו משום קוצר בשבת, והביא ראייה מהגמרא כאן ומירושלמי הנ"ל. ועוד האריך בזה רבינו בספר **מילי דשבתא** - על מלאכות שבת - אות פד.

(ז) ויניח בידו היבשה, ד'יד כהה' מיקרי.

אם בזמן היתר הבמות נהג רציעה | אם שייך לשון 'משפחה' גם בישראל או רק בכהן

בגמרא קידושין (כא), וחכמים אומרים, אין עבד עברי כהן נרצע, מפני שנעשה בעל מום. ויעשה בעל מום. אמר רבה בר רב שילא, אמר קרא 'ושב אל משפחתו' (ויקרא כה, מא) - למוחזק שבמשפחתו.

יש לעיין, בזמן היתר הבמות - אם היה נוהג בו רציעה לגמרי אפילו בישראל. דבזמן היתר במות היו הרציעה גם בישראל כמו בכהן, כיון שנפסל מלעבוד, דזר כשר בבמה ובעל מום פסול בבמה - עיין זבחים (טז). ודין רציעה דנאמר בתורה (ראה שמות כא, ו), יש לומר דקאי רק אזמן איסור במות.

ואולם דרשא ד'ושב אל משפחתו' - למוחזק שבמשפחתו, לא משתמעא כל כך אָזר כמו אכהן, דהוא משפחה מיוחדת - משפחת כהונה. ואפילו לפי מה שכתבתי במקום אחר **בחידושי** (ראה גבורות שמונים אות ו ד"ה ולפי"ז), דהכשר זר בבמה היינו משום דלגבי במה חשיב כהן, דגם במה צריך כהן, ורק דלגבי במה גם הישראל חשוב כהן, וכמו שהארכתי שם בזה", עם כל זה אכתי לא שייך ביה לשון 'משפחה', וכמובן.

ועיין מגילה (ג), 'משפחה ומשפחה' (אסתר ט, כח) כו' - להביא משפחות כהונה ולויה כו'. ומדלא חשיב נמי ישראל [היינו ישראל במעמדן, עיין שם היטב], משמע דאישאל לא שייך לשון 'משפחה'. ואולי רק משום דכתיב שתי פעמים 'משפחה' - דריש ליה רק אכהונה ולויה.

גם לדעה שמוכר עצמו אינו נרצע - אבל נענש על שתי שמיעות קידושין (כב), אִזן ששמעה קולי על הר סיני בשעה שאמרתי (ויקרא כה, נה) 'כי לי בני ישראל עבדים' - ולא עבדים לעבדים, והלך זה וקנה אדון לעצמו - ירצע.

למאן דאמר (שם יד) דמוכר עצמו אינו נרצע, יתכן גם כן הדרש הזה, דלדידיה רק על שתי שמיעות דחמירי טפי - נענש, והכי דרשינן, אוזן ששמעה קולי שאמרתי 'לא תגנוב' (שמות כ, יג) והלך וגנב, ושמעיה קולי שאמרתי 'כי לי בני ישראל עבדים' והלך וקנה אדון לעצמו - ירצע, עיין שו"ת **רדב"ז** (ח"ב סימן תשה).

האם מנעלים בכלל מלבוש

בגמרא קידושין (כב), הלבישו הנעילו הגביהו - קנאו.

בשו"ת חיים שאל (ח"א סימן עו אות ב ד"ה ודע) דקדק מכאן, דמנעל אינו בכלל מלבוש, לעניין המתחייב להלביש את חבירו - אי צריך לקנות לו מנעלים. ויש כזה בסנהדרין (ס) במשנה, והמלביש והמנעיל. ושוב ראייתי שבתשובת **שער אפרים** (סימן קכד) הביא זה. ועיין שו"ת **הרא"ש** (כלל עה אות ה). ועיין שבת (קכ), דחשיב שם גם כן מנעלים. ושוב ראייתי אריכות בזה גם כן בשו"ת **שבות יעקב** חלק אורח חיים (ח"א סימן כד). ועיין מה שכתבתי בגליון ברכות (מא).⁷

'מה שקנתה אשה' בגויה | בישראל הנשוי לנכריה |

'מה שקנה עבד' כשהאדון אינו רוצה לקנות

בגמרא קידושין (כג), ואין קניין לאשה בלא בעלה.

עיין שו"ת **שבות יעקב** חלק אורח חיים (ח"א סימן כ ד"ה תשובה), דגם בכותנית

(א) וראה עוד **בית האוצר** מערכת ב כל י ד"ה ואולם: **גליוני הש"ס** סנהדרין נא: ד"ה לפי.

(ב) שכתב: "וששאלת... אם הסרבל נקרא מלבוש. דע כי נקרא מלבוש, וכל דבר שאדם לובש ומתעטף הכל נקרא מלבוש בלשון בני אדם...".

(ג) בכלל י"ח כלים שמציל מן הדליקה. ומשמע שמנעלים חשיבי בגדים.

(ד) והעלה, דבכלל מלבוש גם מנעלים, והביא כן משו"ת **הרשב"א** ח"ב סימן קפג, עיין שם.

ההבטחה האחרונה שמחוללת פלאים:

"כל מי שיסייע בהדפסת החיבורים שלי, אהיה לו למליץ יושר בעולם העליון"

(הבטחתו של רבינו ז"ע סמוך להסתלקותו, באוני חתנו הגה"צ רבי יצחק מענדל מארגנשטערן זצ"ל - מייסד וראש חברת 'אוהבי תורה' להוצאת ספרי רבינו)

לרכישת הספרים (במשלוח עד הבית), לקבלת הגליון ולהתרומות:

טל: 1800-200-855 | דוא"ל: ot035104720@gmail.com